

A magyar art deco aranykapuja

100 éves a Városligeti fasori református templom

■ Árkay Aladár) főműve, a fasori református templom a 20. század első harmadának kiemelkedő szakrális alkotása.

Az épület egyesíti magában a századforduló szecessziós magyar, angol, finn építészetének a népművészetből merítő gondolatait, és egyben a korai art deco stílusjegyeit is magára ölti.

A 19. század végére Budapest VI. és VII. kerületében a nagyarányú bérházépítkezések következtében a lakosság száma jelentősen növekedett. A VI. és VII. kerület Városliget felé eső utcáiban villasorok épültek, így Budapest elegáns nagypolgári negyede alakult itt ki. A városrész reformátusai számára az első isten-

tiszteletet 1892-ben tartották a skót misszió Erzsébet körút 7. szám alatti helyiségében. A környék reformátusai vasárnap esténként ezen a helyen gyűltek össze 1897-ig, amikor Izsó Miklós szobrászművész egykori, Rózsa utcai műtermét alakították át imaházzá. A hitélet itt 1897 karácsonyán kezdődött el.

Az egyházközség megalapítására 1903-ban került sor, Erzsébet–Terézvárosi Parochiális Kör néven. A gyülekezetet szervező Kovács Emil, mint a terület lelki gondozásával megbízott, a Kálvin téri (akkori írásmóddal Calvin téri) egyházközség lelkipásztora, 1901-től látta el feladatát. A templomépítés céljára 1903-ban gyűjtés indult. Laky Adolf) ékszerész 1908-

Városligeti fasori református templom, főhomlokzat (részlet), Budapest. Zsolnay kerámiával burkolva. Építész: Árkay Aladár / Main front (detail). Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest. Covered with Zsolnay ceramics. Architect: Aladár Árkay [1913]

Fotó: Mattyasovszky Zsolnay Eszter

ban 300 ezer koronás adományával jelentősen segítette az építkezés megkezdését, ugyancsak 1908-ban a székesfőváros telket adományozott a Terézvárosban az építendő templom számára. A következő évben tervpályázatot írtak ki, ám a telek kicsinynek bizonyult „megfelelő megjelenésű és elhelyezésű templom építéséhez”. Hosszú egyeztetés után a telket a főváros visszavette és helyette 200 ezer korona építési segílyt adott. Ezt követően az egyházközség megvette a jóval kedvezőbb fekvésű Városligeti fasor 7. szám alatti telket 26 ezer koronáért. Több sikertelen tervpályázat után Árkay Aladár tervei szerint indult meg a templom építése 1911. július 24-én. Felszentelése 1913. június 1-jén Baksay Sándornak, a Dunamelléki

Fotó: Millisits Máté

Festett üvegablak, Városligeti fasori református templom, Budapest. Terv: Árkay Aladár, kivitelezés: Róth Miksa műhelye / Stained glass window. Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest. Design by Aladár Árkay, manufactured by Miksa Róth's workshop [1913]

Fotó: Millisits Máté

Református Egyházkerület püspökének szolgálatával történt.

Az épület főhomlokzatának középső – háromszögű oromzattal lezárt – részét kétoldalt egy-egy torony fogja közre; a harangtorony a bal oldalon monumentálisabb, a lépcsőtorony a jobb oldalon kisebb méretű. Ez az aszimmetrikus, kettős toronyelrendezés Kós Károly (1883–1977) és Jánoszky Béla (1884–1945) zebegényi római katolikus templománál jelent meg elsőként a korszak építészetében.

A főhomlokzat megformálását a 20. század eleji finn építészet hatása jellemzi, amely főleg Kós Károly közvetítése által hatott Árkayra, míg a belső térben a bécsi Otto Wagner (1841–1918) építész szakrális művészetének ünnepélyességét érzékelhetjük.

A templom görögkereszt alaprajzú. Négy nagy fesz-távolságú vasbeton ív tartja a 13,7 méteres belső átmérőjű kupoláját. A földszinti templomteret karzat öleli körül.

A belső tér magas színvonalú kialakítása szintén Árkay Aladár tervei alapján, a kor legjelentősebb mestereinek közreműködésével történt: a festett üvegablakok Róth Miksa (1865–1944) műhelyében készültek, az Angster-gyár alkotta az orgonát, a csillárokat Miá-kits Károly.

A főbejárattal szemközti orgonakarzat előtt található a liturgikus tér: a fekete márványból készült úrasztala és szószék együttese. A szószék mögött a hang-

← **Pad, oldallapján vésett, faragott, aranyozott díszítéssel, Városligeti fasori református templom, Budapest. Terv: Árkay Aladár, kivitelezés: Kovács Zsigmond műhelye / Pew with engraved, carved and gilded decoration on its side. Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest. Design by Aladár Árkay, manufactured by Zsigmond Kovács's workshop [1913]**

→
Árkay Aladár:
A Városligeti fasori
református templom
terve (keresztmetszet,
1:100 méretarány) /
Aladár Árkay: Design
of the Calvinist Church,
Városliget Avenue,
Budapest (cross-section,
scale 1:100)

[ca. 1913] *akvarell*
(Budapesti Történelmi
Múzeum, Építészeti
Gyűjtemény, Buda-
pest) / watercolour
(Architectural
Collection, Budapest
History Museum,
Budapest)

Városligeti fasori
református templom,
főhomlokzat, Budapest
/ Main front. Calvinist
Church, Városliget
Avenue, Budapest

[1913] *archív felvétel,*
1913 körül (Budapest-
Fasori Református
Egyházközség) /
archive photo, c. 1913
(Budapest-Fasori
Calvinist
Congregation)

vadását kiaknáztá, ez megkapó hangulatot kelt a nézőben. A gyülekezet fia érzi az Úr házában létét, minden felfelé szárnyal, egyszerűen, inkább a megfontoltság, semmint a könnyedség tempójával. Azt lehetne mondani, hogy a Károli Gáspár nyelvének építészetre fordítása ez, súlyos veretű, kemény magyarság.”

A belső térben, a „lábazati zónában” négy sor ma-

Fotó: BTM / Szalatnay Judit

Fotó: Militsis Máté

Városligeti fasori református templom, Budapest (belső kép). Karzat részlete és a kupolát tartó vasbeton ívek festett stukkódíszítéssel / Interior. Detail of the loft and steel concrete arches with painted stucco decoration holding the cupola. Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest

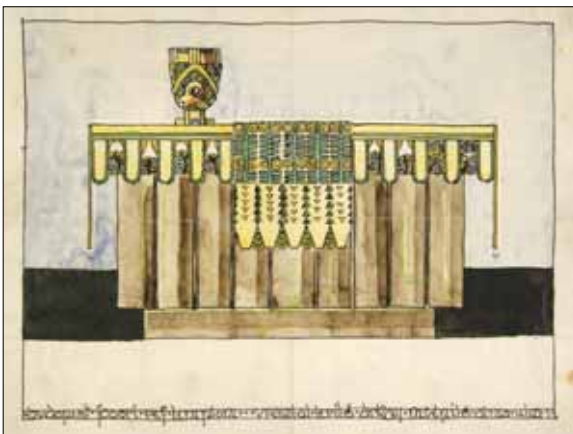
[1913]

gasságban téglalap alakú kétféle stukkódíszítést alkalmaztak: az egyik motívum a kakas (a református templomok tornyának gyakori, jelképertékű dísz), a másik motívum pedig a stilizált életfa vagy fenyőfa. A főbejárati kapu díszítései között is találunk e stilizált növénydíszítéshez hasonlót.

A főhomlokzati bejáratot háromféle méretű és formájú, Zsolnay-féle kerámia ékesíti, amelyeken azo-

Városligeti fasori református templom, Budapest (belső kép). Orgonakarzat az Angster orgonával, alatta a szószékkel / Interior. Organ-loft with the Angster organ and pulpit. Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest [1913]

nos színeket (fehér, fekete, sárga, arany) találunk geometrikus elrendezésben. A kerámia betétlapok közül a legnagyobbak 50x50 centiméteresek és négyzet alakúak, rajtuk stilizált virágdíszítéseket láthatunk: a négyzetformán a kisebb négyzetbe foglalt virágdísz elhajlása madárformaként is felfogható. A virágdíszek

szára könnyen értelmezhető, míg fejrészüket kis körformák és spirál vonalak adják. A 45 centiméter átmérőjű tondó formájú betételeken szintén hasonló virágdíszítések vannak, míg a középső részükön – jól értelmezhető formában – egy fehér színű, stilizált tulipánt találunk. A harmadik fajta betétdísz összetett szimbolikájú: a kopjafát mintázó betétdíszben tulipánt helyeztek el, boglyaíves keretbe foglalva.

A kerámiaelemek „geometrikus rendbe foglalása” a korai art deco stílusvilágát hozta el a magyar szakrális építészetbe.

A templomban az elmúlt száz évben gazdag hitélet élő Budapest-Fasori Református Egyházközség több kiadvánnyal és ünnepséggel készül az épület centenáriumára.

Reméljük, hogy a jubileum alkalmával is mind többen személyesen megismerik a 20. század hajnalán született, különleges művészettörténeti értéket képviselő református templomot.

MILLISITS MÁTÉ
művészettörténész, művelődéstörténész

←
Árkay Aladár: Úrasztali terítő és kehely terve a Városligeti fasori református templom számára (nem valósult meg) / Árkay Aladár: Designs of the tablecloth and goblet for the Lord's Table. Calvinist Church, Városliget Avenue, Budapest (not realized) [ca. 1913] akvarell (Budapesti Történeti Múzeum, Építészeti Gyűjtemény, Budapest) / watercolour (Architectural Collection, Budapest History Museum, Budapest)